

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BOLETTE DEICHMANN

MINDESKRIFT

I ANLEDNING AF

KANCELLIRAAD JACOB DEICHMANN'S
OG HUSTRU BOLETTE CATHRINE
KRAFT DEICHMANN'S FØDT
GYLDENDALS LEGATS
FEMOGTYVEAARIGE
JUBILÆUM

UDGIVET SOM MANUSKRIFT AF
LEGATETS BESTYRELSE

KØBENHAVN
TRYKT HOS F. E. BORDING
MDCCCCIV

DET er i Aar 25 Aar, siden »Kancelliraad Jacob Deichmanns og Hustru Bolette Cathrine Kraft Deichmanns født Gyldendals Legat« traadte i Virksomhed. Ved Testamente af 26. April 1869 med tilhørende Codicil af 10. September 1876 havde Fru Bolette Cathrine Kraft Deichmann, født Gyldendal, Enke efter Kancelliraad, Boghandler Jacob Deichmann, foruden at bortskænke en betydelig Sum til forskellige veldædige Institutioner, oprettet et Legat til Fordel for »uformuende Enker eller Døtre af Embedsmænd og Andre af honnet Borgerstand heri Staden, saaledes at de ældre og svagere stedse skulde gives Fortrinet. Afdødes Mands og hendes Familie skulde fortrinsvis komme i Betragtning, naar de vare trængende til Understøttelse og dernæst Enker eller Døtre af Boghandlere her i Staden«.

For dette Legat, hvis Kapital, der blev indsat i Overformynderiet, udgjorde ialt Kr. 633,807.79, forfattedes af Eksekutorerne i Fru Deichmanns Dødsbo, d'Hrr. Overretsprokurator H. H. Nygaard og Kancelliraad Fr. Hegel, en Fundats, der under 3. September 1878 erholdt Kongelig

Stadfæstelse, saaledes at Legatet kunde træde i Virksomhed og Legatportionerne første Gang udbetales i Januar 1879.

Legatets Bestyrelse har, da Legatet nu har været i Virksomhed i et kvart Aarhundrede, anset det for passende at benytte denne Lejlighed til at give en Beretning om Legatets Virksomhed i det forløbne Tidsrum og samtidig genkalde Mindet om dets Stifterinde, Fru Bolette Deichmann, og hendes Mand, Kancelliraad, Boghandler Deichmann, ved efter de foreliggende Kilder at give en kort Skildring af deres Levnet.

Endvidere har Bestyrelsen anset det for tidsvarende at lade forfatte og trykke en Stamtavle for den Deichmannske og den Gyldendalske Slægt, idet disse Familiers Slægtregistre hidtil kun have været ufuldstændige eller dog ikke foreligget trykte. Stamtavlen ventes at ville blive færdig næste Aar.

København, December 1904.

V. TEGNER
OVERRETSSAGFØRER
FORMAND

VITUS INGERSLEV
JUSTITIARIUS

OTTO BULL
KAMMERHERR

FUNDATS

FOR KANCELLIRAAD JACOB DEICHMANN'S
OG HUSTRU BOLETTE CATHRINE KRAFT
DEICHMANN'S, FØDT GYLDENDALS, LEGAT

KONGELIG STADFÆSTELSE AF 2. SEPTEMBER 1878

1. Legatets Formue bestaar i den samme paa Skiftet efter afdøde Fru B. C. K. DEICHMANN ved den afsagte Repartition tillagte Kapital, som i Henhold til Afdødes Testamente vil være at indlevere til Overformynderiet. Om Kapitalens Størrelse og de Aktiver, i hvilke den for Tiden bestaar, indeholdes Oplysning i et denne Fundats vedhæftet Tillæg. Alle Obligationer eller Pengeeffekter, som udgøre Legatets Kapitalformue, skulle, for saa vidt de ikke ere udstedte direkte til Legatet, have Paategning om at tilhøre dette.

2. Legatets Bestyrelse skal stedse bestaa af tre Medlemmer. Naar en af Bestyrerne ved Døden afgaar, vælge de efterlevende en Bestyrer i den Afdødes Sted, dog at dette Valg approberes af Københavns Magistrat. Bestyrelsen hæver Legatets Renter i Overformynderiet og uddeler dem, hvorhos den aflægger aarligt Regnskab for Legatets Indtægter og Udgifter, hvilket Regnskab bliver at indsende til Revision og Decision af Københavns Magistrat.

3. Af Legatkapitalens Renter udredes forlods det ved Testamentets § 11 fastsatte Vederlag til Bestyrelsen samt Udgifterne til de fornødne Bekendtgørelser i de offentlige Tidender og andre Administrationsudgifter.

4. Resten af Legatrenten skal uddeles af Bestyrerne efter bedste Skøn og i Portioner, hvis Størrelse Bestyrerne bestemme, til »uformuende Enker eller Døtre af Embedsmænd og Andre af honnet Borgerstand her i Staden. De ældre og svage gives stedse Fortrinet. Afdødes Mands og hendes Familie skulle fortrinsvis komme i Betragtning, naar de ere trængende til Understøttelse, og dernæst Enker eller Døtre af Boghandlere her i Staden«.

Men fremfor enhver som helst Anden skal der af Renterne af Legatet aarligen udbetales til de Nulevende af de i Testamentets § 9, jfr. Kodiciel af 10. September 1876 ad § 9, specielt nævnte Personer, over hvilke en Fortegnelse er vedhæftet nærværende Fundats, de for hver især i denne Fortegnelse opførte Beløb, saalænge de leve, uden Hensyn til, hvor de maatte have Bopæl eller Opholdssted.

5. Saavel de sidstnævnte Legatnydere, som de af Bestyrerne udnævnte, erholde de dem tillagte Beløb udbetalte halvaarsvis. Legatrenterne udbetales hver Gang paa den Tid, som Bestyrelsen ved forudgaaende Bekendtgørelse i Berlingske Tidende og Adresseavisen har kundgjort.

Enhver, der er tilstaaet nogen Legatportion, er pligtig til personlig at indfinde sig hos den, af hvem Legatportionerne, efter udstedt Bekendtgørelse i de nævnte Tidender, udbetales, for, om

forlanges, at give fyldestgørende Oplysning om Stilling og personlige Forhold, og for selv at modtage og kvittere for det hende udbetalte Beløb; dog kan formedelst Alderdom, Sygelighed eller Fraværelse, naar saadant bevises, Beløbet udbetales efter en vedbørlig Fuldmagt til en Bestyrelsen bekendt, paalidelig Person. Derimod maa der, under ingen Omstændighed, finde nogen Forudbetaling Sted, gives noget Forskud, eller modtages nogen Anvisning paa nogen Legatportion, ligesom der ej heller maa gives uigenkaldelig Fuldmagt for Tredjemand til at hæve nogen Legatportion, og kunne Fuldmagter i Reglen kun gælde for én Termin. Heller ikke skulle Legatportionerne, eller nogen Del deraf, kunne pantsættes, overdrages, afhændes eller være Gjenstand for Arrest, Eksekution eller nogen som helst anden retslig Behæftelse. I ovennævnte Bestemmelser om Forretningsgangen kunne Bestyrerne, i Henhold til den dem i Testamentet givne Bemyndigelse, til enhver Tid foretage Forandring. Bestyrelsen vælger sin Formand, der har at lede Forretningerne og nærmere at ordne Forretningsgangen.

6. Enhver, der af Bestyrerne maatte blive tilstaaet en Legatportion, skal nyde den, saa længe hun lever, forudsat at de Kvalifikationer, der gave hende Adgang til Legatet, vedblive at være tilstede. Dog skal Understøttelsen straks bortfalde i efternævnte Tilfælde:

- a. Naar Legatnydersken indtræder i Ægteskab.
- b. Naar Legatnydersken maatte tage Bopæl eller et Ophold, der maatte skønnes at være

- længere end midlertidigt, paa noget Sted udenfor det egentlige Kongerige Danmark.
- c. Naar hendes Formuesomstændigheder maatte, enten ved Arv eller paa nogen anden Maade, forbedre sig saaledes, at det maatte befindes, at hun vil kunne undvære Understøttelsen.
  - d. Naar hun ikke i tvende paa hinanden følgende Betalingsterminer har hævet den hende tilstaaede Legatportion, medmindre hun maatte se sig i Stand til at bevise, at saadan Undladelse ikke kan tilregnes hende, og Legatets Bestyrere maatte finde hendes Bevis i saa Henseende fyldestgørende.
  - e. Naar hun gør sig skyldig i saadant Forhold, der efter Bestyrelsens Skøn gør hende uværdig til fremtidig Nydelse af Legatet.

Skulde det Tilfælde nogensinde indtræffe, at Renterne af Legatkapitalen, paa Grund af Rente-fodens Nedgang, eller af andre Aarsager, ikke skulde være tilstrækkelig til Dækning af de tilstaaede Legatportioner, da skal en forholdsmæssig Andel afkortes i hver af de Portioner, der ere tilstaaede af Bestyrerne, saalænge indtil ved indtræffende Afgang blandt Legatnyderne, eller af andre Grunde, Legatkapitalens Renter atter bliver tilstrækkelige til Dækning af samtlige tilstaaede Portioner, hvorefter disse da atter ud-betales uden Afkortning.

7. Bliver der af de halvaarlige Renter af Legatkapitalen noget Beløb tilovers, for hvilket ikke findes Anvendelse, indsættes samme af Bestyrerne til Forrentning i en Sparekasse, indtil det opsparede Beløb bliver saa stort, at Bestyrerne

skønne det hensigtsmæssigt at frugtbargøre det ved Anbringelse i saadanne Pengeeffekter, der efter de gældende Regler egne sig til Modtagelse i Overformynderiet, hvorefter det erhvervede Aktiv afgives til Overformynderiet i København til Henlæggelse til Legatets øvrige Kapitalformue.

8. Naar Bestyrerne skønne, at Legatrenten er tilstrækkelig til Udredelse af nye Legatportioner, bliver der herom af Bestyrerne at udstede fornøden Bekendtgørelse, der indrykkes i Berlingske politiske og Avertissementstidende saa mange Gange, som Bestyrerne anse hensigtsmæssigt. De om Legatportionerne indkomne Andragender skulle være bilagte med et af Vedkommende udfyldt og med Navn underskrevet, af Legatets Bestyrere udfærdiget Schema, der ogsaa vil kunne træde i Stedet for Ansøgning, til Oplysning om den Ansøgendes Livsstilling, Formuesomstændigheder, Forhold m. v., og derhos forsynet med eller bilagt med saadanne fornødne Bevisligheder og Attester fra Mænd, som ere Bestyrelsen bekendte som aldeles paalidelige og troværdige, om, at hun opfylder alle de foreskrevne Bestemmelser, og andre til Støtte for Andragendet paa-beraabte Omstændigheder, for at Legatets Bestyrelse derved fuldkommen kan sættes i Stand til at bedømme, om hun maatte kunne komme i Betragtning til det Ansøgte.

Bestyrerne afgive hvert Aar Beretning til Københavns Magistrat om, til hvem Legatportionerne ere uddelte; dog maa denne ikke offentliggøres.

TILLÆG TIL FUNDATSEN

(KGL. KONFIRMATION AF 9. JUNI 1902)

1.

Af de i Fundatsens Post 7 ommeldte tiloversblevne Midler dannes en Reservefond for Legatet, væsentlig bestemt til i Tilfælde af en pludselig Rentenedgang at supplere det til Udredelse af Legatportioner disponible Rentebeløb, saa at det navnlig, saavidt mulig, kan undgaas at afkorte nogen Del af allerede bortgivne Legatportioners Beløb. Saasnart Reservefonden har naaet en Størrelse af 15000 Kr., anvendes det overskydende Beløb til Grundfondens Forøgelse, jfr. efterfølgende Post 2.

2.

Af Legatets Indtægt af den i Overformynderiet til enhver Tid indestaaende Grundkapital henlægges aarligt et Beløb af 2 % til Dannelsen af ny Grundfond for Legatet, hvilken Kapital bestyres paa den i Post 7 i Fundatsen ommeldte Maade. Renten lægges stedse til Kapitalen, der endvidere forøges med Overskudet fra Reservefonden, jfr. foran. Hver Gang denne Grundfond har naaet en Størrelse af 25000 Kr., afgives dette Beløb til Overformynderiet til Forrentning og Anvendelse til Uddeling efter Fundatsens Bestemmelser, jfr. Post 4.

3.

Samtlige de i Medfør af de to foregaaende Bestemmelser opsparede Midler kunne efter Bestyrelsens Skøn frugtbargøres i Effecter, der egne sig til Modtagelse af Overformynderiet, og som af Bestyrelsen forsynes med Prohibitivpaategning.

4.

Undtagelsesvis skal Bestyrelsen være berettiget til at uddele Legatportioner eller give Tillæg til saadanne for kortere Tid end vedkommende Persons Livstid, kfr. Fundats Post 6.

MEDLEMMER AF LEGATETS BESTYRELSE

HEGEL, FREDERIK VILHELM, født 11. Maj 1817 i Fredensborg, 1832 ansat i den gyldendalske Boghandel, 1838—1848 tillige Forretningsfører for Forlagsforeningen, 1. Jan. 1846 Ejer af den gyldendalske Sortiments- og Papirhandel, 11. Maj 1850 Ejer af det gyldendalske Forlag, 1853 Kurator for Waisenhuset, 1855 Universitets Boghandler, 1861 Kancelliraad, 24. Decbr. 1869 Ridder af Dannebrog, 1870 Ridder af norske St. Olafs Orden, 1879 Justitsraad, 29. Septbr. 1887 Etatsraad, † 27. Septbr. 1887 i København. Medlem af Legatets Bestyrelse fra 1878—1887.

NYEGAARD, HANS HAAGEN, født 8. Febr. 1824 i København, 1841 Student fra Borgerdydskolen i København, 29. Oktbr. 1849 Cand jur., 4. Febr. 1859 Overretsprøveprokurator i København, 24. Febr. 1861 Censor ved Folketeatret, 18. Marts 1861 Overretsprokurator i København, Ridder af Dannebrog, † 12. Maj 1893 i København. Medlem af Legatets Bestyrelse fra 1878—1893.

CRUSE, OLAF MARTIN BANG, 1854 ansat i Nationalbanken, 10. Oktbr. 1855 Assistent, 1. Aug. 1874 Fuldmægtig, 12. Septbr. 1885 entlediget (fra 1. Jan. 1886), † Decbr. 1890 i København. Medlem af Legatets Bestyrelse fra 1878—1890.

TEGNER, GEORG VILHELM, født 8. Novbr. 1850 i København, 1869 Student fra Schneekloths Skole, 5. Juni 1874 Cand. juris, 23. Septbr. 1878 Overretssagfører i København, 15. Juni 1898 antaget af Justitsmin. til at udføre offentlige og beneficerede Sager, 22. Jan. 1901 Ridder af Dannebrog. Medlem af Legatets Bestyrelse fra 1888.

LINNEMANN, STEPHAN, født 7. Novbr. 1824 i Vejle, 1841 Student fra Borgerdydskolen i København, 23. Oktbr. 1846 Cand. jur., 1847 Volontær i Kancelliet, s. Aar konst. Politiassistent i Odder, 1850 og 1851 konst. Herredsfoged i Nørvang og Tørrild Herreder, 1851 konst., 1852 fast ansat Kancellist i Indenrigsministeriet, 1853 Fuldmægtig og Kancellisekretær, 1856 Kontorchef og Kancelliraad, 1. Jan. 1857 konst. Borgmester i København og Justitsraad, Febr. 1858 Borgmester i Magistratens 1ste Afd., 6. Oktbr. 1862 Ridder af Dannebrog, 1863 Departementsdirektør i Indenrigsministeriet og Etatsraad, 26. Maj 1867 Dannebrogsmænd, 1869 Direktør i Nationalbanken, 1882 Konferensraad, 1892 Kgl. Direktør i Nationalbanken, 26. April 1894 Kommandør II af Dannebrog, † 30. Jan. 1896 i København. Medlem af Legatets Bestyrelse fra 1891—1896.

INGERSLEV, JACOB VITUS, født 8. Febr. 1838 paa Frydensberg ved Grenaa, 1856 Student fra Randers lærde Skole, 13. Jan. 1862 Cand. jur., 1863 Assistent i Indenrigsministeriet, 1872—74 tillige Sekretær i Frederiksberg Kommune, 27. Juni 1874 Fuldmægtig i Indenrigsministeriet, 25. Juli 1874 Medlem af Bestyrelsen for Kong Frederik VII's Stiftelse paa Jægerspris, 17. August 1878 Assessor i Kriminal- og Politiretten i København, 10. Jan. 1885 Ridder af Dannebrog, 8. April 1888 Dannebrogsmænd, 17. Decbr. 1888 Justitiarius i Kriminal- og Politiretten, 2. Febr. 1893—1902 Medlem af Administrationskom. for Stamhuset Benzons, 1894 Medlem af Overbestyrelsen for Flakkebjerg og Landerupgaard Opdragelsesanstalter, 11. Maj 1895 Medlem af Proceskommissionen, 14. Maj 1900 Kommandør II af Dannebrog. Medlem af Legatets Bestyrelse fra 1893.

BULL, OTTO, født 1. Septbr. 1848 i København, 25. Septbr. 1868 Sekondløjtnant i Fodfolket, 1. Maj 1872 Premierløjtnant, 1. Novbr. 1873 forsat til Livgarden, 7. April 1875 Kammerjunker, 1. Juli 1882 Kaptajn i Fodfolket, 4. Oktbr. s. A. kommanderet til Tjeneste og 23. April 1883 Adjutant hos Kronprinsen, 21. Febr. 1885 Ridder af Dannebrog, 1. Jan. 1890 Dannebrogsmænd, 1893 Kammerherre, 30. Novbr. 1895 entlediget som Adjutant og udnævnt til tjenestgørende Kammerherre hos Kronprinsen og Kronprinsessen, 1. Septbr. 1900 afskediget af Hæren. K. af D. 8. April 1904. Medlem af Legatets Bestyrelse fra 1896.

DEICHMANNNS LEGAT

ØKONOMISK BERETNING

LEGATET traadte i Virksomhed i Henhold til Fundats af September 1878 med en Grundkapital anbragt under Overformynderiets Bestyrelse af nominelt 633,807 Kr. 79 Øre, hvilken Kapital hovedsagelig var anbragt i 5 % Panteobligationer mod 1ste Prioritet væsenligst i Ejendomme i København og paa Frederiksberg. Den aarlige Renteindtægt var den Gang (efter Fradrag af Gebyret til Overformynderiet) ca. 31,000 Kr.

Af Indtægten var der ifølge Fru Deichmanns Testamente disponeret over 22,480 Kr. (en Legatar med 400 Kr. aarlig var død, inden 1ste Uddeling fandt Sted), og Legatbestyrelsen kunde derfor i Efteraaret 1878 oprette Legatportioner svarende til den resterende Del af Indtægten, saaledes at der ved Udbetalingen i *Januar 1879* blev udredet:

65 Portioner ex testamento	11,240 Kr.
17 do. til Familjen	1,050
5 do. - Boghandlere	250
44 do. - andre Ansøgere	2,025
	ialt halvaarligt 14,565 Kr.

hvorhos der 1880 yderligere uddeltes:

1 Portion til Familien med . . . . . 50 Kr.
1 do. - Boghandlere med . . . . . 50 »
eller halvaarligt 100 Kr.

Samtidig blev der anvendt 50 Kr. halvaarligt til Forhøjelse af en af de tidligere oprettede Legatportioner.

Legatets økonomiske Stilling syntes den Gang godt betrygget, og der opsparedes temmelig hurtigt en disponibel Kassebeholdning af 3000 Kr., efter at de ret betydelige Udgifter i Anledning af Oprettelsen i de første Aar var dækkede.

Rentenedgangen i Aarene 1882—85 fra c. 5 % til $4\frac{1}{2}$ % berørte imidlertid Legatets Økonomi stærkt, da Nedgangen i Legatportioner ved Dødsfald ingenlunde opvejede Indtægtstabet, og det blev derfor nødvendigt ikke alene at bruge den fornævnte opsparede Kapital paa 3000 Kr., men endog at optage et Laan af 2800 Kr. Det lykkedes ganske vist temmelig hurtigt at tilbagebetale det stiftede Laan, men den fortsatte Rentenedgang i Aarene 1888—92 (fra c. $4\frac{1}{2}$ %—c. 4 %) tvang Bestyrelsen til at gribe til den Udvej, som den nødigst vilde slaa ind paa, nemlig i Henhold til Fundatsens Post 6 at afkorte 50 % i alle de senest tilstaaede Legatportioner i Aarene fra $\frac{1}{1}$ 1888 til $\frac{1}{1}$ 1892 inclusive.

Hermed var Legatets Trængselstid forbi. Allerede i 1893 kunde Bestyrelsen paa Grund af indtraadte Dødsfald uddele nye Legatportioner til Beløb af 500 Kr. halvaarligt (til 8 Ansøgere af Familien) foruden Forhøjelser af allerede oprettede Legatportioner til Beløb af 885 Kr. halv-

aarligt, ligesom der opsparedes en Kapital af c. 5000 Kr. til eventuelt Brug.

I 1894 uddeltes yderligere: 3 Familieportioner 300 Kr. halvaarligt, 2 Boghandlerportioner 200 Kr. halvaarligt, 7 alm. Portioner 450 Kr. halvaarligt, ialt 950 Kr.,

og i 1895 blev yderligere anvendt 500 Kr. halvaarligt til Forhøjelser og i 1897 endvidere til samme Brug 525 Kr. halvaarligt.

I 1899 og 1901 er yderligere uddelt: 9 Familieportioner 500 Kr. halvaarligt, 5 Boghandlerportioner 275 Kr. halvaarligt, 33 alm. Portioner 1675 Kr. halvaarligt, og anvendt til Forhøjelser det Beløb 875 Kr. halvaarligt.

I 1904 er endelig uddelt: 6 Familieportioner 350 Kr. halvaarligt, 20 alm. Portioner 1075 Kr. halvaarligt, og er anvendt til Forhøjelser 325 Kr. halvaarligt.

Legatet begyndte sin Virksomhed med 65 Portioner ex testamento med aarlig Ydelse 22,480 Kr.

Senere er uddelt:

44 Portioner til Familien	5,500	
13 — - Boghandlere	1,550	»
104 alm. Portioner	10,450	»
anvendt til Forhøjelser	6,320	»

ialt 46,300 Kr.

(ved Overgang fra døde Legatarer til deres Paarørende, der umiddelbart succederede, er uddelt 5 Portioner med 750 Kr. aarligt)

ved dødelig Afgang er fragaaet

94 Legatarer . . . . . 24,450 »

igen 132 Portioner til aarligt Beløb . 21,850 Kr.

Den forholdsvis store Nedgang i Beløbet hidrører fra Dødsfald blandt Legatarer ex testamento, hvoraf flere havde store Legatportioner (indtil 1600 Kr. aarligt).

De nuværende Legatarer fordele sig saaledes:

22	Portioner ex testamento til Beløb. . .	6,700	Kr.
22	— til Medlemmer af Familjen	4,000	
8	— - Efterladte efter Boghandlere til Beløb.	1,250	»
80	— - alm. Ansøgere	9,900	

Efter Alder grupperes de saaledes, forsaavidt angaar Legater oprettet af Bestyrelsen:

2	født i Tiaaret 1810—1819
21	- — 1820—1829
27	» - — 1830—1839
25	- - 1840—1849
25	- - 1850—1859
5	- — 1860—1869
3	efter 1870
2	ukendt Alder,

hvorimod Alderen for Legatarer ex testamento kun undtagelsesvis kendes.

Bestyrelsen fulgte ved disse Uddelinger i de senere Aar en fast Plan, nemlig at lægge væsentlig Vægt paa at forbedre de Legatnyderes Stilling, som til at begynde med ikke oppebar udover 100 Kr. aarligt. Pengenes Værdi er væsentlig forskellig fra Forholdene ved Legatets Oprettelse, og en Forhøjelse maatte derfor gennemgaaende betragtes som en Retfærdighedshandling mod Legatnyderne.

Bestyrelsen betraadte iøvrigt forsøgsvis nye Baner ved at tildele en forhøjet Legatportion til

et vist Formaal (Ophold paa Sygehjem, Sindsygeanstalt, indtil Børn have opnaaet en vis Alder), saaledes at Udbetalingen efter Udløbet af den angivne Tid vilde afhænge af en ny Prøvelse af Forholdene, hvortil Bestyrelsen mente at have Hjemmel i en Analogi fra Fundatsens Bestemmelser om Ophør af Legatnydelsen, naar vedkommendes Kaar bedrede sig.

Endvidere bestemte Bestyrelsen, at den vilde følge den gamle Praksis fra andre Legater at udbetale Legatportioner til Dødsdagen, hvis den afdøde Legatnyders Begravelse vilde falde mindre velstillede Arvinger til Byrde, ligesom Bestyrelsen bestemte sig til uden forudgaaende Bekendtgørelse at lade en afdød Legatars Portion helt eller delvis gaa over til den Afdødes Moder, Søster, Datter — i et enkelt Tilfælde Broderdatter — naar Omstændighederne talte derfor, »navnlig naar vedkommende faktisk havde haft Andel i Legatet ved at leve sammen med Afdøde og vilde blive uheldig stillet, naar Legatet faldt bort«. I disse enkelt staaende Tilfælde blev der naturligvis ikke udstedt offentlig Bekendtgørelse, da dette jo kun vilde være at skuffe Ansøgere, hvilket Forhold er godkendt af Revisionen. Det fortjener yderligere at bemærkes, at Bestyrelsen i et Tilfælde, hvor det ved vedkommende Legatnyders Død viste sig, at hun havde været forholdsvis velhavende, idet hun efterlod sig en Formue paa 16,000 Kr., for Skifteretten, der behandlede Boet, nedlagde Paastand paa Tilbagebetaling af de udbetalte Legatportioner med Renter. Den vedkommende Legatdame havde nemlig, naar hun skulde hæve Legatet,

ved Sandhedens Fordølgelse forstaaet at skaffe sig Trangsattest fra bekendte Mænd og havde tilmed gentagne Gange givet Bestyrelsens Formand falske Meddelelser om sine Kaar. Efter en Disput i Boet med Arvingerne lykkedes det ogsaa Bestyrelsen at erholde Tilbagebetaling af Beløbet, som derefter er kommet bedre og værdigere Personer tilgode.

Med Hensyn til Forhøjelsen af allerede eksisterende Legatportioner bemærkes, at der i flere Tilfælde er sket Henvendelse til Magistratens 3die Afdeling, naar vedkommende nød Alderdomsunderstøttelse, da Bestyrelsen som Princip maa hævde, at en Forhøjelse af Legatportioner kun kan finde Sted, naar der haves Sikkerhed for, at Forhøjelsen ikke medfører en Nedgang i Alderdomsunderstøttelsens Beløb.

Legatet har i de forløbne Aar til Udgangen af Regnskabsaaret pr. 1. Marts 1904 udbetalt ialt et Beløb af 633,640 Kr. 99 Øre i Legater, samtidig med at Legatets Økonomi er bleven betrygget ved Opsamling af en *Reservefond* af 15,000 Kr. og Dannelsen af en »*ny Grundfond*«, der tilsigter at forøge Grundkapitalen og derved at undgaa Nedgang i Legatets Virksomhed, der allerede blev reduceret ved Rentefodens Nedgang i de forløbne Aar (Legatportionerne nu c. 11,000 Kr. halvaarligt mod opr. c. 14,500 Kr.). Dette har saa meget mere Betydning, som den Omstændighed, at Legatets Grundfond er indsat i Overformynderiet, udelukker fra Gevinst ved Anbringelser f. Eks. ved Indkøb af Kurspapirer eller at benytte sig af mere forbigaaende Konjunkturer til en forøget Renteindtægt. Forøgelse af Kapi-

talen kan derfor alene ske ved Opsparing af en Del af Renteindtægten efter et forud lagt Budget og ved Henlæggelse af ved Dødsfald ledig blevne Legatportioner, indtil ny Uddeling maa finde Sted. I denne Henseende bemærkes, at Bestyrelsen har truffet den Ordning, at Uddeling af nye Legatportioner normalt kun vil finde Sted, naar der ved Dødsfald er ledigt et Beløb af passende Størrelse, en Ordning, der anbefaler sig baade af Hensyn til Legatets Økonomi og af Hensyn til Ansøgerne, der ellers for største Delen blive skuffede i deres Forventninger. Naar man iøvrigt ser hen til Legatstifterindens Formaal, at stifte et anseligt Legat til Støtte for hendes Paa-rørende, Standsfæller og Venner, maa man kræve Legatkapitalens gradvise, omend kun langsomme Forøgelse.

Bestyrelsen fulgte derfor kun et i flere Aar til-sigtet Formaal, da den i 1902 indgav Andragende til Ministeriet om Tillæg til Fundatsen, for at Bestyrelsen kunde faa udtrykkelig Bemyndigelse til at

- 1) opspare en *Reservefond*, hvis Maximum blev ansat til 15,000 Kr., til Imødegaelse af Tab ved en Rentenedgang,
- 2) danne en *ny Grundfond* ved aarlig Henlæg-læggelse af 2 % af Overformynderi-Renten samt af Rente og Overskud fra Reservefonden.

Herpaa erhvervedes allerhøjeste Konfirmation af 9. Juni 1902.

Den nye Grundfond udgjorde straks ved Stiftelsen 1866 Kr. 32 Øre og kan ordentligvis ventes at ville vokse med

- 1) sin egen Rente,
  - 2) 2 % af Renteindtægten fra Overformynderiet (nu c. 480 Kr.),
  - 3) Overskudet fra Reservefondet, altsaa i Almindelighed med Renten af 15,000 Kr. eller 5 à 600 Kr.,
  - 4) Legatets øvrige Overskud,
- ligesom der ogsaa eventuelt vil kunne forventes Kursgevinst ved Anbringelser af Kapital, f. Eks. i Kreditforeningsobligationer.

Hver Gang det »nye Grundfond« har naaet en Størrelse af 25,000 Kr., vil det være at afgive til Overformynderiets Bestyrelse til Anvendelse efter Legatets Formaal.

Konfirmationen omfatter tillige en Bestemmelse om, at Legatbestyrelsen undtagelsesvis skal være berettiget til at uddele Legatportioner eller give Tillæg til saadanne for kortere Tid end vedkommende Persons Livstid.

Bestyrelsen mener ved dette Tillæg til Fundatsen ikke alene i ikke ringe Grad at have betrygget Legatets Virksomhed ved at give faste Regler for dets Økonomi, saa at denne ikke er ganske afhængig af vekslende Bestyrelsers maa-ske skiftende Standpunkter, men ogsaa at have føjet en Sten til det af Legatstifterne ved Legatets Oprettelse tilsigtede Velgørenhedsværk.

Bestyrelsen vil nemlig nu være i Stand til at imødekomme ogsaa saadanne Tilfælde af forbi-gaaende Trang, som maatte synes at falde i Traad med Legatets Aand, men overfor hvilke man hidtil med Beklagelse havde maattet stille sig afvisende.

JACOB DEICHMANN

1788—1853

DET er nu over 50 Aar siden, at Boghandler Jacob Deichmann endte sit virksomme Liv, og hele den Slægt, der stod ham nær og fulgte hans Livsgærning paa nærmere Hold, er nu gaaet bort; men desuagtet har hans Navn bevaret en særegen Klang helt ned i Nutiden for alle, der har givet sig af med boglige Sysler, som et Minde om en rig borgerlig Virksomhed, thi i et Tidsrum af over 75 Aar har den danske Boghandels Historie været præget af den Gærning som Boghandler og Forlægger, der blev udøvet af Jacob Deichmann og hans Svigerfader Søren Gyl-dendal.

Jacob Deichmann tilhørte en gammel kraftig Præsteslægt, der siden 1673 i uafbrudt Slægt-række havde skænket vort Land dygtige Præster, og det var derfor noget af et Særsyn, at han kastede sig ind i en borgerlig Virksomhed i Stedet for at gaa den »studerende Vej« og udnytte sin Embedseksamen, hvortil han syntes henvist efter sit eget Naturel og Slægtens Traditioner.

Faderen, Lauritz Bartholomæus Deichmann, var Præst i Bodum i Thy i 26 Aar indtil sin Død

i Januar 1811, og det Hjem, hvori Jacob Deichmann fødtes den 4. Juli 1788, var et af disse typiske gamle Præstehjem, hvor den strengeste Hustugt raadede, og i hvilke Husfaderens Vilje var den højeste Lov. Opdragelsesprincippet var idel Strænghed, men da Faderen var meget borte

JACOB DEICHMANN

fra Hjemmet, optaget som han var af et omfattende Kalds mangehaande Pligter og Præstegaardens Avling, var den lille Jacob som oftest henvist til Moderen, Elisabeth Sophie Buch, Datter af Portkontrolør Buch i København. Sønnen omtaler senere sjældent eller aldrig sit Barndomshjem eller Faderen, der ikke synes at have

gjort noget dybere Indtryk paa den velbegavede, milde og venlige Dreng, hvorimod han aldrig blev træt af at omtale Moderen, hvis Yndlingsbarn han var, som denne »elskelige, fromme og højtbegavede« Kvinde. Hun døde i København i 1827. I Hjemmet var hans ældre Søster Johanne (Hanne) hans Barndoms uadskillelige Legekammerat.

Den lille Jacob blev kun i Hjemmet, indtil han var 7 Aar gammel, da Faderen i god Samklang med sit spartanske Opdragelsesprincip satte ham i Huset hos en af sine egne Degne i Annekset

Ydby, der holdt en Slags Kostskole. Jacob Deichmann gjorde sig allerede nu bemærket ved sit lyse Hoved, lette Nemme og en næsten ubændig Læselyst. Det varede derfor ikke længe, før Degnen vistnok af gode Grunde maatte ønske sig fritaget for at læse med den lærenemme og videlystne Discipel, hvorfor Faderen meget mod sin Vilje og den oprindelige Bestemmelse allerede efter 3 Aars Forløb maatte tage ham tilbage til Hjemmet, hvor der imidlertid var vokset 4 mindre Søskende op. Her blev han nu i 2 Aar undervist af Huslærere, vel nok saa gode som kunde skaffes tilveje i en slig Udørken, men Faderen, der skønnede Drengens gode Nemme, maatte snart finde det nødvendigt at skaffe ham en fyldigere Undervisning, hvorfor han blev overgivet til en Nabopræst, Provst Rasbech i Hilligsø, der tidligere havde været Hører i Frederiksborg, og som nu ogsaa i sit Hus optog Kostgængere og dimitterede dem til Universitetet. Det blev en haard Prøve for Drengen, der maatte staa op før Daggry og arbejdede sine 14 Timer i Døgnet, om Vinteren uden Varme, men allerede efter 2^{1/2} Aars Forløb ansøgte Provsten om Dispensation til, at Drengen, skønt kun 14 Aar, maatte underkaste sig examen artium, som han da ogsaa bestod i 1802 med Karakteren Laudabilis.

Der indtraadte hermed en fuldstændig Forandring for Jacob Deichmann, der nu ombyttede det øde Thy med København og i Stedet for Provstens jærnhaarde Disciplin i og udenfor Skoletimerne nu fandt Optagelse i et rigt og lykkeligt Hjem hos sin Onkel, Kommitteret i det kgl. Rentekammer, Justitsraad J. Wadum, med

hvem Faderen var forbundet baade ved Svogerskab og Venskabsbaand. Jacob blev modtaget med aabne Arme baade af Onkelen, der blev « hans anden Fader », og dennes Hustru, og han følte sig snart hjemme i dette Hus, hvor han blev behandlet som en Søn.

Den kærlige Behandling og Livet i det fintdannede Hus, hvor mange af Datidens litterært interesserede Mennesker, f. Eks. Rahbek, hyppigt kom, øvede en velgørende Indflydelse paa den velbegavede Barnestudent. Et Maleri fra denne Tid viser ham som en slank Yngling med bløde Træk og et smukt, regelmæssigt Ansigt, med blaa Øjne og blondt krøllet Haar. Han kastede sig her med Iver over sine historiske og juridiske Bøger, saa at han, efter i 1803 at have bestaaet den filosofiske Prøve, allerede i Foraaret 1805, 16 Aar gammel, kunde tage juridisk Embedseksamen med Laudabilis saavel til den teoretiske som til den praktiske Prøve. Han fik kort Tid efter Ansættelse i Rentekammerets Matriculskontor.

Imidlertid lærte han i 1807 den smukke og omsværmede Bolette Gyldendal, den rige Boghandlers Datter, at kende og blev straks heftig indtaget i hende, og da det let lykkedes for den unge lovende Embedsmand at faa Adgang til Agentinde Gyldendals Hus, varede det kun kort, inden Forlovelsen mellem dem blev deklareret, og allerede det følgende Foraar blev den 19aarige Yngling den 4. Marts 1808 gift med den et Aar yngre Bolette.

Samme Foraar købte Jacob Deichmann, der var bleven velhavende ved sit Ægteskab, for

Hustruens fædrene Arv Hovedgaarden Hindsels,* hvor han bosatte sig og søgte at sætte sig ind i det praktiske Landbrug, uden at dette dog vilde lykkes ret for ham. Grunden, til at han søgte bort fra Embedsvejen, er ukendt.

Da Livet i den øde Egn, hvor der næppe var et Træ til at give Læ mod Vestenvinden, dog i Længden hverken tilfredsstillede Deichmann eller hans Hustru, afhændede han allerede 2 Aar efter Gaarden, da der aabnede sig en anden Udvej for ham i København.

Agentinde Gyldendal havde efter sin Mands Død i 1802 overtaget det Gyldendalske Forlag og ladet det bestyre af det gamle Personale i det Haab, at hendes eneste Søn Jens Kraft Gyldendal (f. 1792) en Gang skulde kunne overtage Arven.

Men da Sønnen bestemte sig for Officersvejen og i Aarenes Løb mere og mere satte sig op mod dette hendes Ønske, maatte Moderen resignere, saameget mere som Forlaget gik tilbage, fordi der savnedes en Chef.

Det blev da besluttet i et Familjeraad, at Svigersønnen skulde overtage Ledelsen fra Efteraaret 1809. Den 8. Januar 1810 fik Deichmann tilskødet den gamle Gaard i Klareboderne, hvor den Gyldendalske Boghandel havde tilhuse og findes den Dag i Dag, samt hele Forlaget for en Sum af 75,000 Rdl.

Hermed begyndte et helt nyt Afsnit af Livet for Jacob Deichmann, der ifølge sine naturlige Anlæg var tidligt modnet til Arbejdsomhed og prak-

* Af Hartkorn c. 29 Tdr. og noget Fæstegods, blev købt af Deichmann ifølge Skøde af 26. Juni 1809 for 22,000 Rdl. og solgtes atter af ham ved Skøde af 21. Mai 1811 for 29,000 Rdl.

tisk Tænkning. Det lykkedes ham saaledes hurtigt, trods sin unge Alder, at skabe sig et Navn og en anset Stilling, da han snart tillige viste sig i Besiddelse af et klart Handelsblik og stort Administrationstalent. Hans utrættelige Iver og Ordenssans skyldes det, at Forlaget vandt sin tabte Førerstilling, sin Rigdom og Glans tilbage. Hele den følgende Periode i Deichmanns Liv falder tildels sammen med den danske Boghandels Historie i det samme Tidsrum. At komme ind herpaa vilde i dette lille Mindeskrift føre for vidt. Der skal her henvises til Nyrops »Bidrag til den danske Boghandels Historie. 1870«.

Hvor betydelig en Opgave Deichmann havde at løse, vil bedst forstaas deraf, at han overtog Ledelsen paa et Tidspunkt, da Landet under den ulykkelige Krig med England var i en forarmet Tilstand, der førte til Statsbankerotten i 1813. Vilkaarene for Boghandelen var derfor ikke lystelige, og alle de store Forlag arbejdede den Gang med Tab.

Deichmann beholdt til at begynde med det gamle Personale, indtil han selv ved stor Flid og Grundighed havde sat sig ind i Forretningen i alle dens Details, og da den tidligere Fuldmægtig Niels Wahl, der havde haft Ledelsen efter Gylendals Død, havde etableret sig, fik Deichmann friere Hænder og begyndte snart at slaa ind paa nye Baner til at ophjælpe den stagnerende Forretning.

Saaledes udvidede han trods mange advarende Røster den saakaldte Kommissionshandel til ogsaa at omfatte udenlandsk Litteratur ved at sætte sig i Forbindelse med de store Boghandlere

i Leipzig, London og Paris. Dette var et lykkeligt Greb, og der blev derved afhjulpet et betydeligt Savn i Datidens lærde og litterært interesserede Verden, selv om Deichmann som en yderlig forsigtig Mand aldrig indlod sig paa at have noget større Lager af kostbar udenlandsk Litteratur og som oftest krævede Forudbestilling. Det skal bemærkes, at han herved blev støttet fra det kgl. Bibliotek, hvis Overbibliotekar, Conferentsraad Moldenhawer, lod ham besøge Indkøbene i Udlandet i Stedet for som tidligere at søge direkte Forbindelser.

Noget senere udvidede han Forretningen med en Papirhandel og fik det værdifulde Agentur for Strandmøllens store Papirfabrik, der efter 1828 mangedoblede sin Produktion ved at forlade det gamle Bøttesystem og tilvirke Maskinpapir. I denne Forbindelse skal ogsaa nævnes, at Deichmann i en Række af Aar var Administrator for det store Brünnich'ske Bogtrykkeri og bragte det paa Fode igen ved sin omsorgsfulde Ledelse.

Hele denne omfangsrige Virksomhed var imidlertid for Deichmann kun af underordnet Betydning imod Forlaget, der nok kunde kræve en kundskabsrig Mands fulde Arbejdskraft og derfor ikke tillod ham en eneste Fridag, end ikke naar han om Sommeren boede paa sit lille Landsted i Lyngby.

Forlaget udsendte Bøger af enhver Art, Skønlitteratur, Skole- og Lærebøger og ikke mindst leksikalske og videnskabelige Arbejder. Den ellers saa forsigtige og paaholdende Deichmann kunde tidt vise sig næsten ødsel for at sikre Udgivelsen af et eller andet videnskabeligt Arbejde,

hvis Værd han var overtydet om, selv med den sikre Udsigt til Tab. Det fortjener at fremhæves, at disse Bøger endda ofte fremkom efter Deichmanns eget Initiativ. Næsten alle danske Videnskabsmænd kom i Tidens Løb til at staa i et nært Forhold og Taknemlighedsgæld til ham, og hans Hus blev et Samlingssted næsten for dem alle.

Derimod tog Forlaget kun ringe Del i den populære, billige »Penny«-Litteratur, men der kan dog paa dette Omraade nævnes »Peder Hjorts Børneven«, der iøvrigt viste sig at være et lukrativt Foretagende.

Deichmann havde i det hele en heldig Haand og foretrak »færre, men sikre og fordelagtige Artikler«, ligesom han hældede til den »solide« Litteratur og foretrak Originaler for Oversættelser. Dette hang sammen med, at han havde overtaget Forlaget i de daarlige økonomiske Tider og senere hen ogsaa, uagtet Forholdene var uendelig forandrede, som oftest anvendte et »for de vanskelige Tider godt passende Forsigtighedssystem«.

Deichmann vandt ved denne store og mangeartede Virksomhed ikke alene Rigdom og Anseelse, men han følte sig ogsaa med Rette som en af Skæbnen begunstiget Mand, der levede et lykkeligt Familjeliv. Den flittige og ihærdige Mand fik endda Tid tilovers til ivrige Studier i Historie, Sprog, Matematik og Politik, og i mange Aar, efter at han havde overtaget Forlaget, tog han Timer i Engelsk, Fransk, Italiensk og Spansk, i hvilke Sprog han drev det til at kunne læse selv vanskeligere videnskabelige Bøger, men hans Hovedinteresse var navnlig knyttet til den en-

gelske Nations Litteratur, Politik og Historie, særlig ogsaa engelsk Slægthistorie.

Deichmann var en Ynder af økonomiske og politiske Skrifter og en nøje Kender af Ad. Smith, Malthus, Say m. fl., og disse Studier havde medført, at han maatte kaste sig over Matematik.

Man tager imidlertid ikke fejl ved at paastaa, at disse flittige Studier stod i et nøje Forhold til Deichmanns Forlagsvirksomhed, hvor der stadig var Brug for Evnen til at kunne bedømme mangeartede Forhold. At disse Studier paa den anden Side uddannede hans Personlighed næsten til Overmaal i enkelte Retninger er en Selvfølge.

Med al sin store Kundskabsfylde var Deichmann dog en saare beskeden Mand, der nærrede en mærkelig Mangel paa Tillid til sine egne Evner, et Forhold, der utvivlsomt kan føres tilbage til hans Opdragelse med den stærke Betoning af Underordnelse og Lydighed. Han holdt mere af at lytte til andres Tale end selv at udtale sine egne Meninger, uagtet han meget ofte havde langt større Kendskab til det paagældende Æmne end den, med hvem han underholdt sig. Deichmann var en udpræget Eneboernatur, og til Trods for sine mangeartede Interesser foretog han sig aldrig nogen Rejse, udover at han i 1818 og 1821 besøgte Boghandlermessen i Leipzig.

Med Forlagets stigende Anseelse fulgte selvfølgelig Ære og Anerkendelse for dets dygtige Leder. Deichmann blev i Aarenes Løb udnævnt til Kancelliraad og fik overdraget adskillige kommunale Hverv, ligesom han i 1834 valgtes til Stændersuppleant ved Provinsialstænderne i

Roskilde, hvor han gav Møde i 1834 og 1840. Han gjorde sig hurtig bemærket ved sin overordentlige Indsigt i de Spørgsmaal, hvorom han udtalte sig, og gjorde paa forskellige Omraader et betydeligt Arbejde; bl. a. var han i 1840 en af Stændertidendes Redaktører, men hele denne Virksomhed laa dog hans Naturel og konservative Sindelag afgjort fjærnt. Deichmann nærede ikke alene, uagtet sin store Lærdom og en til Enkeltheder forfinet Dannelse, Mistillid til sine Evner, men han var ogsaa en yderst forsigtig Mand, der søgte at holde sig udenfor. Det skal dog fremhæves, at han var Modstander af Prohibitivsystemet (»et Præmie-System for Enkelte«) og Censur og i det hele beundrede »borgerlig Frihed« efter engelsk Forbillede. Men efterhaanden gled Tiden fra Deichmann, der var Modstander af Skandinavisme og frygtede for Forviklinger udefra, hvis Landet styrede henimod en fri Forfatning. Breve fra denne Tid vise ogsaa det stærkt konservative Sindelag: »Om ogsaa nogle skulde ønske Forandring, saa er deres Tal ikke stort, i det mindste ikke for saa vidt Ønsket er bevidst og levende. Frederik den 6tes milde og humane Regimente gør, at der forholdsvis ikke er mange misfornøjede. De, som findes, er det vel mest, fordi de ikke ere tilfredse med deres egen Stilling og trykkes af Mangel og desl., som forstemme dem.« (Af et Brev til Dahl i Anledning af Frederik den 6tes Død.)

Deichmann blev paa flere Maader hædret af sin egen Stand, som han omfattede med betydelig Interesse. Han var saaledes i en Aarrække

Formand — senere Æresmedlem — for Boghandlerforeningens Bestyrelse, til hvilken Forening Deichmann selv havde faaet Ideen og udarbejdet Statuter og Regulativ, for herigennem at skabe et Værn for Standen, der ikke havde noget Lav, og som først ved dette Skridt naaede til ordnede Forhold. Ligeledes var han Formand i den i 1838 efter hans eget Initiativ stiftede Forlagsforening, hvis Formaal var at fremskaffe et Samarbejde angaaende Udgivelsen af Arbejder, der vilde overstige et enkelt Forlags Kræfter.

Deichmann har ikke mindst sat sig et smukt Minde ved sit Forhold til den talrige Skare af unge Mennesker, der hos ham fik Uddannelse som Boghandlere. Han var vel en stræng Chef, der krævede den mest pertentlige Nøjagtighed og Punktlighed indtil de mindste Enkeltheder; men han var dem tillige en faderlig Ven og Støtte, der ikke slap dem efter Læretidens Udløb, men vedblev at støtte dem med Raad og Daad senere i Livet. Mange af dem fandt i hans Hus et andet Hjem. Mange af disse Lærlinge blev ved Deichmanns Hjælp etablerede i Provinsen eller i Sverige og Norge, hvor de var Foregangsmænd og udbredte de Deichmann'ske Principer i Boghandelen.

Deichmann er overhovedet vort Lands Reformator paa hele Boghandelens Omraade, og hans Betydning ligger mindre i egen Virksomhed end i den Organisation, han skabte for sin Stand ved Stiftelsen af Boghandlerforeningen, hans Livs Hovedværk, og ved de Impulser, der udgik fra ham til Provinsen og Nabolandene.

Deichmann havde et udmærket Helbred, der

blev befordret ved et overordentlig regelmæssigt Levnet, hvor alt gik efter Klokkeslet, men da han var naaet op i Halvtredserne, kunde han ikke undgaa at mærke, at Kræfterne ikke slog til som før. Efterhaanden begyndte han at skranke, og han besluttede sig da til at lægge Ledelsen af den store Forretning i Hænderne paa yngre Kræfter, der kunde fortsætte Virksomheden i alle dens Details i samme Spor.

Den 1. Januar 1846 overdrog han Sortiments- og Kommissionshandelen til sin mangeaarige Fuldmægtig F. Hegel, der udgaaet af ringe Kaar fra den beskedneste Stilling i Forretningen havde arbejdet sig op og var bleven som en Søn i Huset. Endelig, da han følte, at han ejheller kunde magte Forlaget, overdrog han dette paa Hegels Fødselsdag den 11. Maj 1850 til denne.

Deichmann, der havde vist fortræffelige Egenskaber som Administrator og ikke mindst havde udmærket sig ved heldige Spekulationer og Pengeomsætninger, var i sine sidste Aar Kurator for Vaisenhuset, som han bestyrede med den samme Dygtighed, som han viste i sine egne Sager, ligesom han maatte overtage forskellige andre Hverv, men han fortsatte trods sit svage Helbred desuagtet sine ivrige Studier. Han læste i disse sidste Aar det nye Testamente, Thukydid, Homer og Herodot paa Originalsproget, som han maatte opfriske, desuden latinske Historieskrivere, spanske Krøniker, Matematik m. m.

Det gik dog stadig ned ad Bakke med Helbredet, som han søgte at ophjælpe ved lange Spadsereture for at bekæmpe den snigende Sygdom, og den 23. Avgust 1853 hensov han ganske stille efter

kun 1^{1/2} Døgns Sygeleje paa det lille Landsted
i Lyngby.

Faa Mænd har sat sig et bedre Minde ved Hæ-
derlighed, Dygtighed og en bramfri borgerlig
Virken.

BOLETTE CATHRINE KRAFT DEICHMANN

FØDT GYLDENDAL

1790—1878

UAGTET det Legat, som oprettedes af Bolette Cathrine Kraft Deichmann ved hendes testamentariske Dispositioner, bærer Navnet »Kancelliraad Jacob Deichmanns og Hustru Bolette Cathrine Kraft Deichmanns, født Gyldendals Legat«, er dog Tanken om dette Velgørenhedsværk udgaaet alene fra Bolette Deichmann. Med Undtagelse af at Jacob Deichmann i Anledning af sit Ægteskab havde oprettet et gensidigt Testamente med sin Hustru, var han senere ingen- sinde at formaa til at tage nogen Bestemmelse om deres Efterladenskaber, hvor megen Grund han end havde dertil, da Ægteskabet var barnløst. Det skyldes derfor vistnok ogsaa kun en Pietetsfølelse overfor sin Mands Minde, at hun satte hans Navn forrest i Legatets Navn; thi ligesom de trofast havde holdt sammen i Livet, saaledes burde ogsaa det smukke Minde, som hun efter sin Død satte dem, være knyttet til begges Navne. Naar derfor Legatet omtales, bør

først og fremmest hendes Navn nævnes, som blev dets Stifterinde, og af hvis rige Kærligheds Væld det havde sit Udspring.

At give et tro Billede af Bolette Deichmann er dog ikke let, da hun i saa høj Grad hørte Hjemmet og Privatlivet til. Hun skildres af dem, som har kendt hende, som en kærlig, trofast Sjæl, som en god Støtte for mange. Gennem hendes Blik lyste et mildt og medfølende Hjerte. Hun var en middelhøj Dame, brunet og senere graasprængt, med et vindende, behageligt Væsen.

Bolette Cathrine Kraft Gyldendal var født i København den 6. April 1790 og var en Datter af Kongelig Agent Søren Jensen Gyldendal og Hustru Bodil (Bolette) Cathrine Kraft.

Faderen, Agent Gyldendal, der var en Skolelærersøn fra Giver, havde ved egen Dygtighed og Forretningstalent fra fattig Student formaaet at svinge sig op til en anset Stilling som Boghandler og Forlægger og som Ejer af Københavns største Forlag at skabe sig en betydelig Formue.

Moderen var en Datter af Professor Jens Kraft ved Sorø Akademi. Ved sit i Aaret 1779 indgaaede Ægteskab med den saa bekendte og i

BOLETTE GYLDENDAL

den lærde Verden saa almen skattede Professorens Datter lykkedes det Gyldendal at styrke og befæste sin Anseelse indenfor den Tids litterære Kredse.

I dette Ægteskab havde han kun denne ene Datter, hvis Fødsel kostede Moderen Livet; men allerede Aaret efter ægtede Gyldendal sin Svigerinde Frederikke, der i en ung Alder havde mistet sin Ægtefælle, Sognepræst Jens Gjødert Halling, med hvem hun havde levet i et barnløst Ægteskab, og som nu tog sig varmt og kærligt af det moderløse Barn. Det gjorde end ingen Forandring heri, at Bolette allerede i 1792 fik en Stedbroder, der blev kaldt Jens Kraft Gyldendal.

I det rige Hjem i Klareboderne voksede hun op, omgiven af den største Kærlighed fra begge Forældrenes Side. Som eneste Datter blev hun endog temmelig forkælet, hvilket forsaavidt ikke undlod at sætte Spor i hendes senere Liv, som hun — efter en af hendes intime Venners Udsagn — ofte udtalte sine lidt egensindige Meninger med en stærk Overbevisning og i en Tone, som om det var en Selvfølge, at alt rettede sig efter hende.

Der blev ødslet med den kostbareste Undervisning paa hende, og Faderens Stolthed over, at hun voksede op til en smuk, klog og belæst ung Pige, kendte ingen Grænser. Faderens Død den 2. Februar 1802 medførte ingen ydre Forandring for hende, da hans myndige og dygtige Enke forblev som Herskerinde i den gamle Gaard og fortsatte Boghandel og Forlag ved Hjælp af det gamle Personale, der alle blev i hendes Brød. Bolette førte derfor i sin Ungdoms Aar en sorg-

løs Tilværelse, snart som den feterede Baldame i København og snart i den ærværdige Professoregaard i Sorø hos Onkelen Professor Pontopidan eller paa Herregaarden Gyldenholm ved Slagelse, hvor Onkelen Justitsraad Dinesen førte et stort Hus.

Hun havde et straalende Humør og en vindende Elskværdighed, der gjorde hende velset i alle de Kredse, hvor hun færdedes som den rige, forvante Arving.

Giftermaalet med Deichmann betegnede en brat Omvæltning i hendes Levevis, da det unge Par flyttede op til Hindsels i det fjerne Thyland med det barske Klima.

Ovenpaa den store Selskabelighed maatte den store Ensomhed virke dobbelt trykkende, og dertil kom, at hendes Forsøg paa at agere Husmoder i en stor Landbedrift maatte blive hende en Skuffelse, vant som hun var til at omgives af Velleynet og Luksus. Hun var næsten alene henvist til sin Mands Selskab, og hendes eneste Adspredelse var Læsning af de Bøger, hun fik sendt fra Moderen.

Opholdet paa Hindsels, som hun havde imødet med store Forventninger, kunde derfor i Længden ikke tilfredsstille det unge Ægtepar, og det blev væsentlig hendes Ønske om at komme tilbage til København, der mere end noget andet fik Deichmann ind paa en Løbebane som Forlægger og Boghandler, der fra Begyndelsen af laa hans Natur og Tankesæt saa fjernt.

Denne Forandring i Deichmanns Livsstilling er den eneste større og indgribende Begivenhed i Fru Deichmanns Liv, der fra dette Øjeblik

hengled roligt, baaret paa Hænder, som hun blev, af sin Mand lige til hans Død.

Trods den store Forskel i Temperament var Forholdet mellem Ægtefællerne dog i høj Grad lykkeligt, og deres eneste Sorg var, at Ægteskabet var barnløst.

Fru Deichmanns gode Hjerte og varme, kærlige Sindelag fandt dog Erstatning for Savnet af Børn ved paa den hjælpsomste Maade at tage sig af alle indenfor hendes Omraade, som kunde trænge til Støtte, og ikke mindst gav dette Sindelag sig Udslag overfor alle de mange unge Mennesker, der i Aarenes Løb fik deres Uddannelse i den Gyldendalske Boghandel. De fandt et Hjem i det store, rige Hus og i Husmoderen den kærligste og mest trofaste Veninde. Fru Deichmann tog Del i deres Sorger og Glæder og var tit deres Talsmand hos den saa pertentlige og nøjeregående Deichmann. Hun vandt deres Venskab og Hengivenhed for hele Livet, og med de fleste af dem stod hun senere i en udstrakt Korrespondance og hjalp dem med Raad og Daad, naar de trængte dertil.

Denne Trang til at hjælpe var i det hele taget et Hovedtræk i Fru Deichmanns Karakter, og utalige var de fattige, der i Aarenes Løb fik Hjælp af hende. At hendes Gavmildhed tit blev misbrugt, gjorde kun forbigaaende et Skaar i hendes Glæde over at have Evnen til at gøre Godt, og hendes Bestemmelse at efterlade næsten hele sin Formue til et Legat for værdige trængende er et ganske naturligt Udslag af hendes gode Hjertelag.

Man førte et stort Hus hos Deichmanns i den gamle Patriciergaard i Klareboderne. De høje og

smukke Værelser var udstyrede med kostbare Empiremøbler, der mindede om Familiens Traditioner og Velstand. Hver Mandag og Fredag stod Huset aabent for alle Familiens talrige Venner og disses Bekendte, saavel gamle som unge. Blandt de mere intime Venner kan nævnes: A. S. Ørsted, Konferensraad Engelstoft, Professor Høyen, Barfod og Viborg, Admiral Irminger, Bibliotekar Gundorph, Redaktør Gjødwad, Professor Molbech, Rasmus Nielsen, Chr. Winther, Poul Møller, A. E. Boye, Kolderup-Rosenvinge, Tryde, Werlauf, Professor Peder Hjort, F. C. Sibbern, J. F. Schouw m. fl. Det Deichmannske Hus lignede en saadan Aften en fransk Salon, hvor Tonen var fri og utvungen, og Konversationen fik en ganske egen Art af Tiltrækning ved den livlige Tankeudveksling mellem de mange interessante Personligheder, som var tilstede. Der blev ofte musiceret og spillet Kvartetter af Husets Venner (Huslægen Dr. Mansa spillede Bratsch og Departementschef Skrike Violoncel, medens Laurids Eckard sang); derefter blev der souperet, og bagefter dansede man eller spillede Kort ved 6—7 Borde i den store Sal. Fru Deichmann var en glimrende Værtinde, medens Deichmann selv beskedent holdt sig tilbage, og hyppigt kunde man træffe ham i det yderste Værelse, hvor han lyttede til de yngres Samtale. Fru Deichmanns Fødselsdag var Husets største aarlige Festdag, medens hendes Mands Fødselsdag slet ikke blev særligt fejret, hvilket passede bedst til hans Eneboernatur.

Fru Deichmann havde mange Interesser; saaledes var hun Medlem af Musikforeningen og gik

til alle større Koncerter, og i Teatret havde hun fast Loge (Spejllogen), hvorhen hun almindeligvis blev fulgt af Husets mere intime Venner. Hun spillede og sang dagligt, var bevandret i den hele Skønlitteratur, og det var bekendt, at Deichmann tillagde hendes Mening om den Slags Værker stor Vægt. Derimod var den daglige Husgerning hende imod, hun følte Ulyst derved og overlod derfor gerne Styret i saa Henseende til Deichmanns Søster Hanne (Johanne), som kort Tid efter Brylluppet kom i Huset. De to Svigerinder udfyldte ganske hinanden, og da Johanne døde i 1866, efterlod hun et Savn hos Fru Deichmann, som ingen kunde udfylde.

Hanne, der var meget livlig, meget talende og belæst, havde i sin Ungdom været forlovet med Fru Deichmanns Broder Jens Gyldendal; men det gjorde intet Skaar i Forholdet til Fru Deichmann, at Forlovelsen gik overstyr, og det fortjener at fremhæves, at Hanne Deichmann var en af de faa i Familjen, der straks tog vel mod den Hustru, som Jens Gyldendal senere ægtede langt under sin Stand. Hannes og Deichmanns Dødsdage blev altid mindet med Vemod af Fru Deichmann.

Om Sommeren boede Deichmanns paa Landet i Lyngby og regnedes af Beboerne som hørende til paa Egnen. Ogsaa her viste Fru Deichmann sin Gavmildhed overfor den fattige Landbefolkning og traf under sin Barmhjærtighedsgærning ofte sammen med Enkedronningen. De to Damer kom ofte sammen, baade i Lyngby og paa Sorgenfri, hvor Enkedronningen residerede.

Nutilhører det Deichmannske Landsted Lyngby

Asyl, der fik det testamenteret af Fru Deichmann.

Medens Fru Deichmann, saalænge hendes Mand levede, aldrig tog ud at rejse, blev dette Forhold forandret ved hans Død. Ikke alene tog hun hvert Aar af Helbredshensyn til Marienbad, men foretog sig ogsaa en

store aarlig Udenlandsrejse. Foruden Svigerinden Hanne var der gerne en eller flere af Husets Venner med, og Fru Deichmann traf som oftest sit Valg saaledes, at hun valgte dem, hvis Kaar ellers ikketillod dem en saadan Luksus.

Efter Hanne Deichmanns Død kom en Søsterdatter af Deichmann, Dorte

BOLETTE DEICHMANN
DORTHEA SPRECKELSEN
O. B. CRUSE

heia Spreckelsen, i Huset, hvor hun med Kærlighed og Omhu passede sin Tante, med hvis Helbred det efterhaanden gik tilbage, navnlig i de senere Aar. Den store Selskabelighed maatte efterhaanden høre op; men Husets talrige Venner vedblev at komme der lige til det sidste.

Fru Deichmann skiftede næsten aldrig Tjenestefolk; thi hun behandlede dem med det yderste

Hensyn; saaledes tog hun altid i daarligt Vejr en Droske for at skaane sin gamle Kusk.

Endnu bør nævnes en Ven af Huset, som i de senere Aar kom overmaade meget til Fru Deichmann og i høj Grad havde vundet hendes Yndest, nemlig Fuldmægtig i Nationalbanken O. B. Cruse. I Besiddelse af ganske særlige Evner til at vinde og omgaas gamle Damer var han en skattet og velset Gæst i det Deichmannske Hus. Han spadserede med Damerne om Morgenen i Kongens Have, fulgte dem i Teatret og paa Koncerter og blev tilsidst ganske uundværlig for dem.

I Fru Deichmanns sidste Aar drejede hendes Tanker sig næsten udelukkende om hendes sidste store Kærlighedsværk, og efterhaanden udformede hun med Bistand af Fuldmægtig Cruse de nærmere Regler for det Legat, hun vilde stifte af hele den efterladte Formue til Bedste for sine Standsfæller, Slægt og Venner. Det skal her siges til Fuldmægtig Cruses Ros, at han paa den uegenlyttigste Maade ved Legatets Oprettelse var hendes Raadgiver og Støtte. Som et lille Træk af Cruses Pietetsfølelse overfor Fru Deichmanns Minde fortjener at anføres, at han efter hendes Død hvert Aar paa hendes Fødselsdag samlede de ældre Damer, som havde staaet den Afdøde nær, til en Mindefest. Efter først at have drukket Chokolade valfartede man til Assistents Kirkegaard for at nedlægge en Krands paa den afdøde Venindes Gravsted.

Den allersidste Tid var Fru Deichmann aandeligt og legemligt nedbrudt.

Hun døde stille og roligt den 1. Februar 1877. De, som kendte hende og var Vidne til hendes

aldrig svigtende Trang til at glæde og gøre godt mod sin Næste, medens hun levede, er snart alle borte; men som et varigt Mindesmærke om hende og hendes Mand lever det Legat, som bærer deres Navne, og mange vil i Taknemmelighed mindes den ædle Kvinde, hvis Livs Formaal det var, endog udover Døden, at skabe Lykke hos andre og sprede Lys og Glæde i fattige Hjem.

